

Види навчальних занять та їх орієнтовна структура

Основними видами навчальних занять у технікумі є:

- лекція;
- семінарське, практичне, лабораторне заняття;
- урок;
- нетрадиційні види уроки;
- заняття-екскурсії;
- індивідуальні заняття;
- консультації: індивідуальні, групові.

Лекція

1. Лекція – це логічне, послідовне викладення матеріалу, яке характеризується судженням, висновками, підсумком.

2. Лекція - основна форма проведення навчальних занять у вищих навчальних закладах і призначена для засвоєння теретичного матеріалу.

3. Як правило, лекція є елементом системи занять, який охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни. Тематика курсу лекцій визначається робочою програмою. Можливе читання окремих лекцій з проблем, які стосуються даної навчальної дисципліни, але не охоплені навчальною програмою.

4. Лекції проводяться лекторами, професорами і доцентами, викладачами вищого навчального закладу, а також провідними науковцями або спеціалістами, запрошеними для читання лекцій.

5. Лектор, якому доручено читати курс лекцій, зобов'язаний перед початком відповідного семестру подати на предметну або циклову комісію складений ним конспект лекцій, контрольні завдання для проведення підсумкового контролю, передбаченого навчальним планом і програмою для даної навчальної дисципліни.

6. Лектор зобов'язаний дотримуватися навчальної програми щодо тем лекційних занять, але не обмежуватися в питаннях трактування навчального матеріалу, формах і засобах доведення його до студентів.

Основні типи лекційних занять:

- ✓ вступна лекція;
- ✓ проблемна лекція;
- ✓ тематична лекція з елементами евристичної бесіди;
- ✓ лекція з елементами проблемних ситуацій;
- ✓ лекція з використанням ЕОМ і ТЗН;
- ✓ лекція з використанням реферативних робіт студентів;
- ✓ оглядова лекція.

Основні вимоги до лекції:

- ✓ високий науковий фаховий рівень лекційних занять;
- ✓ високий організаційно-методичний рівень лекційних занять;
- ✓ лекція повинна читатись відповідно до змісту програми, із дотриманням тем лекційних занять;

- ✓ лекція повинна містити новини галузі;
- ✓ надається право читати лекцію найдосвідченішим викладачам;
- ✓ дотримання вимог міждисциплінарних зв'язків;
- ✓ до початку семестру лектор зобов'язаний затвердити і подати на циклову комісію конспект лекцій з даної дисципліни.

Якісні характеристики:

- ✓ ефективність наукового впливу на якість виховання студентів;
- ✓ ефективність фахового впливу на якість знань студентів;
- ✓ підготовка лектора, вміння організувати творчу роботу студентів;
- ✓ глибина розглядуваних питань, уміння встановлювати міждисциплінарні зв'язки;
- ✓ сприйняття матеріалу студентами.

Вимоги до конспекту лекцій:

Конспект лекцій повинен мати такі елементи:

- ✓ назву дисципліни та спеціальності;
- ✓ загальний обсяг дисципліни та обсяг лекцій (год);
- ✓ рекомендації щодо вивчення дисципліни;
- ✓ наявність, види та методи поточного й підсумкового контролю знань;
- ✓ рекомендовану літературу та інші джерела інформації щодо дисципліни.

Кожна лекція повинна мати такі елементи:

- ✓ тему;
- ✓ питання, що розглядаються (звичайно не більше трьох);
- ✓ план;
- ✓ основні положення та висновки, ілюстративний матеріал, а також посилання на технічні засоби навчання;
- ✓ контрольні питання;
- ✓ завдання студентам для самостійної роботи;
- ✓ рекомендована література та інші джерела інформації щодо теми, яка розглядається.

Більш докладне розкриття теми лекції, близьке до викладання її автором в аудиторії, є текстом лекції. Тексти лекцій готуються до видання за правилами підручників і навчальних посібників.

Вимоги до лекційних занять:

Лекція-бесіда(діалог з аудиторією):

- ✓ передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією;
- ✓ дозволяє визначити зміст теми викладу навчального матеріалу з урахуванням особливостей аудиторії;
- ✓ дозволяє використати колективне коло знань, запитання до аудиторії можуть ставитися на початку лекції і протягом заняття;
- ✓ запитання не повинні бути для контролю знань, а для виявлення рівня орієнтованості і пізнання студентів з певної проблеми, ступінь їх готовності до сприйняття нового матеріалу;
- ✓ запитання адресуються до всієї аудиторії;
- ✓ повинні формулюватись так, щоб відповіді були конкретними, студенти відповідають з місця;
- ✓ запитання можуть бути елементарними і проблемними;
- ✓ лектор зобов'язаний піклуватися про те, щоб запитання не залишалися без відповіді.

Лекція-дискусія:

- ✓ викладач не тільки використовує відповіді студентів на запитання, але й організовує вільний обмін думками в інтервалах між логічними розділами;
- ✓ дозволяє викладачеві керувати колективною думкою студентів; використовувати її з метою переконання, виправлення помилок, негативних явищ;
- ✓ ефективність буде лише при правильному підборі запитань для дискусії і вмілому цілеспрямованому керівництві нею;
- ✓ вибір запитань визначається викладачем залежно від складу студентів, матеріалу і конкретних даних завдань, які лектор ставить перед собою;
- ✓ лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку;
- ✓ викладач з допомогою ТЗН має можливість одержати відповідь про реакцію всієї групи на поставлене запитання;
- ✓ у кінці кожного розділу даються запитання і на екрані висвічується правильний результат;
- ✓ запитання задаються на початку і в кінці викладу кожного логічного розділу лекції, по-перше, для того, щоб дізнатися наскільки студенти знають про дану проблему, по-друге, щоб вияснити рівень засвоєння матеріалу. Незадовільні результати підкажуть як змінити методи ведення лекції;
- ✓ найпростіший зворотний зв'язок можна здійснити методом усного опитування, застосуванням найпростіших тестів, безмашинного, машинного програмованого контролю тощо.

Проблемна лекція:

- ✓ наявність проблемних питань;
- ✓ наявність проблемних ситуацій, проблем;
- ✓ наявність гіпотез, розв'язування й аналіз проблеми;
- ✓ творче вивчення основних питань теми;
- ✓ підсумки з використанням евристичної бесіди;
- ✓ лекція-запрошення до колективного дослідження (поточна "мозкова атака");
- ✓ пропозиція студентам сумісно вивести те або інше правило, закономірність, явище;
- ✓ звертання до досвіду і знань аудиторії;
- ✓ *уточнення:* підвести під колективну думку теоретичну базу, систематизація колективної думки і повернення її слухачам у вигляді "спільно виробленого" висновку;
- ✓ *завдання:* не тільки повідомити корисну інформацію, але й зробити так, щоб студент переконався в тому, що він може сам одержати таку ж або подібну інформацію;
- ✓ переконати студентів, що така інформація є необхідною.

Лекція-консультація:

- ✓ після короткого викладу основних питань теми, студенти задають питання лектору;
- ✓ у кінці невелика дискусія з висновками викладача;
- ✓ організовують тоді, коли студентам варто надати допомогу;
- ✓ питання студентів можуть подаватися в усній і письмовій формі;
- ✓ перша частина проводиться у вигляді лекцій, друга - консультація (відповіді на запитання, обмін думками);
- ✓ можна проводити самостійне вивчення матеріалу за підручником і консультацією.

Прес-конференція:

- ✓ проводиться із запрошенням спеціалістів, організовується з комплексних проблем;
- ✓ проводиться не одним викладачем, а науковцями з даної проблеми;
- ✓ проводиться тоді, коли запитання студентів виходять за рамки тематики навчального курсу;
- ✓ студенти можуть підготувати питання в письмовій формі;
- ✓ можна проводити з використанням комп'ютерної техніки.

Структура лекції:

Вступна частина:

- формування мети і завдань;
- коротка характеристика основної проблеми;
- встановлення міжпредметних зв'язків;
- список літератури.

Виклад лекційного матеріалу:

- встановлення, аналіз, доказ подій і явищ;
- розгляд фактів;
- характеристика певних точок зору на це питання;
- зв'язок з практикою, майбутньою професією.

Висновок:

- формування висновків;
- постановка завдань для самостійної роботи;
- методичні поради;
- відповіді на запитання студентів.

Методи навчання:

- ✓ лекція;
- ✓ бесіда;
- ✓ проблемний виклад;
- ✓ ілюстрація;
- ✓ демонстрація;
- ✓ поточний контроль знань.

Семінарське заняття

1. Семінарське заняття - форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів).
2. Семінарські заняття проводяться з однією академічною групою.
3. Перелік тем семінарських занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.
4. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами реферати, їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.
5. Підсумкові оцінки за кожне семінарське заняття виставляються у навчальний журнал.
6. Отримані студентом оцінки за семінарські заняття враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Типи семінарських занять

Семінар з використанням евристичної бесіди:

- ✓ постановка та вирішення пізнавальних завдань;
- ✓ використання запитань і організація відповіді студентів.

Семінар-диспут:

- ✓ студенти в ситуаціях полеміки вчаться аргументовано захищати свої ідеали, думки, переконання, ідеї;
- ✓ наявність питань, що розглядаються;
- ✓ вибір методів роботи студентів.

Семінар з виступами студентів:

- ✓ видача індивідуальних завдань студентам;
- ✓ виконання студентами рефератів, доповідей, повідомлень;
- ✓ наявність обговорюваних питань чи проблем;
- ✓ форми роботи для вирішення питань, проблем.

Міждисциплінарний семінар:

- ✓ наявність проблемних запитань, запитань з декількох навчальних дисциплін;
- ✓ обговорення проблемних запитань;
- ✓ вибір форм і методів роботи студентів.

Комбіноване семінарське заняття:

- ✓ постановка навчальних завдань;
- ✓ наявність цих завдань;
- ✓ доповіді, реферати, повідомлення, які переходять у розгорнуту бесіду або дискусію.

Семінар-практикум:

- ✓ наявність запланованих питань;
- ✓ складання відповідно до плану завдань творчого, пошукового та дослідного характеру;
- ✓ обговорення та вирішення поставлених завдань.

Призначення семінарських занять:

- ✓ розвивати самостійність студентів;
- ✓ вдосконалювати та поглиблювати закріплені знання;
- ✓ розвивати вміння і навички роботи з додатковою та довідковою літературою;
- ✓ оволодівати методами добору матеріалу, вчитися виділяти головне;
- ✓ вчити студентів користуватися різними формами роботи.

Вимоги до семінарських занять

- ✓ високий організаційний, науково-методичний рівень семінарських занять;
- ✓ проведення семінарського заняття після прочитання циклу лекцій на відповідну тему навчальної дисципліни;
- ✓ виділення науково обгрунтованого об'єму літератури самостійної роботи при підготовці до семінару;
- ✓ наявність графіка групових та індивідуальних консультацій за темою семінарського заняття.

Якісні характеристики семінарського заняття:

- ✓ ефективність навчально-виховного впливу на студентів;
- ✓ відповідність планів семінарських занять програмі курсу;
- ✓ підготовка викладача, змістовність вступного і заключного слова викладача, характеристика доповідей студентів;
- ✓ глибина розгляду основних питань, уміння встановлювати міждисциплінарні зв'язки.
- ✓ активність студентів;
- ✓ взаємодія в різних формах роботи;
- ✓ порядок обліку і контролю.

Викладач під час проведення семінарського заняття здійснює:

- ✓ контроль відвідування;
- ✓ контроль якості виступів студентів, виконаної ними роботи;
- ✓ характеристику доповідей студентів, вказує на недоліки, шляхи та засоби їх подолання;
- ✓ виставлення кожному студенту оцінки.

Структура семінарського заняття:

Організаційна частина

- ознайомлення з темою та планом заняття;
- визначення критеріїв оцінювання.

Навчально-дискусійна частина

- диспут на визначену тему за повідомленим планом;
- виступи доповідачів та їх опонентів;
- робота зі студентами, що не взяли участі в диспуті, але готові до відповіді;
- рецензування та обговорення рефератів;
- "мозковий штурм";
- класичний семінар (семінар із виступами студентів) доповідей;
- висновок, узагальнення з кожного питання.

Заклучна частина

- мотивована оцінка роботи студентів;
- поточний контроль знань.

Запам'ятайте!

1. Студент повинен заздалегідь знати тему і мету семінару, отримати план або перелік питань, що виносяться на семінарське заняття.
2. Питання до семінарського заняття формулюються так, щоб студент мав змогу мислити або висловлювати свої думки.
3. Семінарське заняття повинно сприяти тому, щоб студенти самостійно дійшли висновків і узагальнень щодо теми, яка виносить на семінар.
4. На семінарському занятті бажано застосовувати дискусійний характер, а студенти матимуть змогу формувати систему поглядів на те чи інше явище.
5. Найцікавішим буде той семінар, який ставитиме для студентів певну проблематику, носитиме дискусійний характер.
6. Головна мета семінарського заняття полягає не в механічному повторенні теоретичного курсу (змісту лекцій), а в напруженій роботі думки, високій пізнавальній активності, виробленні практичних навичок застосування матеріалу.

Вимоги до методичних рекомендацій щодо проведення семінарського заняття

Методичні рекомендації до семінарського заняття повинні мати такі елементи:

- номер і тему заняття;
- мету і завдання заняття;
- план семінару;
- за потреби словник або визначення найбільш важливих термінів, понять тощо;
- контрольні питання;
- порядок проведення семінару;
- критерії оцінювання роботи студента на семінарі;
- рекомендовану літературу та інші джерела інформації щодо теми, яка розглядається.

Практичне заняття

1. Практичне заняття – форма навчального процесу, при якій викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформованих завдань.

2. Практичне заняття проводиться з метою формування у студентів умінь і навичок роботи з технікою, обладнанням, для більш глибокого їх вивчення, виконання окремих прийомів тощо.

3. За метою і структурою практичні заняття є ланцюжком, який пов'язує теоретичне навчання і навчальну практику з дисципліни.

4. Перелік тем практичної роботи визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

5. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідних теоретичних положень, наборі завдань різної складності для розв'язання їх студентами на занятті.

6. Вказані методичні засоби готуються викладачем, якому доручено проведення практичних занять, за погодженням з лектором даної навчальної дисципліни.

7. До кожного практичного заняття повинна бути складена інструктивно-методична карта для студентів, що є обов'язковим документом і забезпечує послідовність дій студентів на досягнення мети практичного заняття та конкретизує підготовку їх до заняття.

8. Оцінки, отримані студентом за практичні заняття, зараховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Практичне заняття включає:

- ✓ проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів;
- ✓ виконання практичних завдань;
- ✓ постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів,
- ✓ розв'язування контрольних завдань;
- ✓ їх перевірку, оцінювання;
- ✓ домашнє завдання.

Форми організаційної роботи на практичних заняттях:

✓ *групова фронтальна* - повинно бути однотипне обладнання в розрахунку на всю групу (підгрупу);

✓ *бригадна фронтальна* - використовується в тих випадках, коли немає можливості проводити заняття групою фронтально. У цьому випадку група ділиться на ланки (2-5 осіб). Кожна ланка в один і той же час виконує однакові види робіт на відповідних робочих місцях. Переміщення ланок по робочих місцях відбувається відповідно до розробленого графіка.

✓ *бригадна форма* - проводиться аналогічно до бригадної фронтальної, але при умові, коли кожна бригада виконує різні види робіт на відповідних робочих місцях;

✓ *індивідуальна форма* - кожний студент має індивідуальне практичне завдання.

Методи практичного заняття:

- ✓ інструктаж;
- ✓ вправи;
- ✓ дослідження;
- ✓ самостійна робота;
- ✓ стимулювання.

Призначення практичного заняття:

✓ вдосконалення теоретичного матеріалу та його застосування;

✓ застосування умінь і навичок при роботі з механізмами, обладнанням, інструментами, розв'язанні вправ.

Вимоги до практичного заняття:

- ✓ участь студентів у різних формах роботи;
- ✓ розвиток самостійності студентів;
- ✓ високий організаційний рівень,

- ✓ високий методичний і науковий рівень;
- ✓ раціональне використання часу;
- ✓ дотримання правил техніки безпеки й охорони праці;
- ✓ дотримання тем навчальної дисципліни;
- ✓ дотримання технології послідовності виконання роботи;
- ✓ наявність та підготовленість робочих місць для практичних занять;
- ✓ дотримання вимог ведення діловодства.

Якісні характеристики практичного заняття:

- ✓ ефективність самостійної роботи студентів;
- ✓ відповідність та узгодженість практичних занять з програмою курсу;
- ✓ підготовка викладача, його дії, характеристика відповідей і роботи студентів;
- ✓ своєчасне виконання роботи, оформлення та здача звіту;
- ✓ збереження приладів, інструментів, робочого місця під час роботи та після її

закінчення.

Порядок обліку і контролю:

- ✓ контроль відвідування. Контроль теоретичної підготовки;
- ✓ контроль самостійності при виконанні практичної підготовки;
- ✓ контроль за дотриманням правил техніки безпеки й охорони праці, охайності в роботі;
- ✓ контроль своєчасності й охайності виконання звіту;
- ✓ виставлення оцінок кожному студенту.

Методичні рекомендації до практичного заняття:

Методичні рекомендації до практичного заняття повинні мати такі елементи:

- номер і тему заняття;
- мету і завдання заняття;
- постановку завдання (опис конкретної ситуації);
- за потреби коротко основні відомості з теорії або лекційних занять,
- потрібні технічні засоби, наочність, довідковий матеріал тощо;
- вирішення типового завдання;
- аналіз одержаних результатів і можливих варіантів завдання та шляхів їх розв'язання;
- завдання для самостійної роботи;
- критерії оцінювання роботи студента на практичному занятті;
- контрольні питання;
- рекомендовану літературу та інші джерела інформації щодо теми, яка розглядається;
- додатки за потреби (довідковий матеріал, перелік завдань для самостійної роботи тощо).

Лабораторне заняття

1. Лабораторне заняття - форма навчального заняття, при якому студент під керівництвом викладача особисто доводить натуральні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, обчислювальною технікою, вимірною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній галузі.

2. Якщо вказані риси в занятті відсутні, то воно є практичним заняттям або колоквиумом, семінаром тощо.

3. Перелік лабораторних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

4. Замінювати лабораторне заняття іншими видами навчальних занять не дозволяється.

5. Підсумкова оцінка виставляється в журналі обліку виконання лабораторних робіт.

6. Оцінки, отримані студентом за виконання лабораторних робіт враховуються при виставленні семестрової (підсумкової) оцінки з даної навчальної дисципліни.

Лабораторне заняття включає:

- ✓ проведення інструктажу з техніки безпеки;
- ✓ проведення поточного контролю підготовки студентів до виконання конкретної лабораторної роботи;

- ✓ виконання завдань теми заняття;
- ✓ оформлення й індивідуальний звіт з виконаної роботи;
- ✓ його захист;
- ✓ оцінювання.

Типи лабораторних занять та методи їх проведення:

- ✓ традиційні лабораторні заняття;
- ✓ дослідні лабораторні заняття.

Особливості традиційного лабораторного заняття:

- ✓ мета роботи наперед точно визначена;
- ✓ обладнання, прилади, інструменти наперед підібрані і в підготовленому вигляді запропоновані студентам;

- ✓ методика та послідовність операції наперед точно відпрацьовані і зведені в інструктивно-методичну карту, підготовлені і форми звітної документації;

- ✓ характером роботи є операції, що підтверджують закони, які студенти раніше вивчали;
- ✓ результат, який повинен бути одержаний у роботі, відомий студентам.

Особливості дослідного (експериментального) лабораторного заняття:

- ✓ визначення теми і мети роботи;
- ✓ студенти самостійно під керівництвом викладача розробляють відповідні вимоги до виконання роботи;

- ✓ прилади та інструменти, що зберігаються в лабораторії, видаються студентіві на вимогу;

- ✓ методику й послідовність роботи, форми фіксації її результатів розробляє сам студент під керівництвом викладача на основі досвіду, одержаного при виконанні проведених раніше робіт;

- ✓ характер роботи - дослідження явищ з метою знаходження невідомих студентіві явищ;
- ✓ результат роботи студентіві наперед невідомий.

Форми роботи

Індивідуальна:

- ✓ індивідуальні лабораторні роботи виконуються за індивідуальним планом (інструктивно-технологічною картою), тобто кожен студент одержує своє завдання, яке він повинен виконати незалежно від інших;

- ✓ діяльність викладача при проведенні таких лабораторних занять полягає в уважному спостереженні за роботою студентів, особливо відстаючих, стежить, щоб вони працювали правильно; допомагає їм у потрібний момент;

- ✓ переваги такого виду організації лабораторних занять, особливо в умовах виробництва очевидні, але вони мають і свої недоліки. Перш за все, викладачеві важко керувати всією групою студентів, тому йому доводиться переключатися з однієї роботи на іншу.

Групова:

- ✓ виконання завдань лабораторної роботи у невеликих за складом групах студентів;
- ✓ під час проведення лабораторної роботи досягнення загальної мети відбувається спільними зусиллями членів групи;

- ✓ така діяльність не ізолює студентів один від одного, а навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і сприяє поглибленню знань, виробленню та закріпленню умінь та навичок;

- ✓ у процесі групової діяльності зникає страх спілкування з викладачем;

- ✓ завдання лабораторної роботи виконується індивідуально, але з елементами взаємодопомоги;

- ✓ виникає можливість учитися один в одного;

- ✓ покращується контроль і корекція знань, адже студенти опитують один одного, разом працюють над виконанням завдань і вправ, перевіряють правильність виконання;

- ✓ викладач оцінює результати навчання кожного члена групи.

Фронтальна:

- ✓ передбачає виконання ідентичних завдань при повному обладнанні;
- ✓ для проведення фронтальних лабораторних практичних робіт всю роботу поділяють на окремі частини або етапи. Перед початком кожної частини самостійної роботи видається конкретне завдання всім студентам і пояснюється хід його виконання;
- ✓ завдання виконують одночасно всі студенти групи. Якщо лабораторне завдання забезпечується інструктивно-технологічними картами, то викладач може пояснити виконання всіх етапів відразу. Після закінчення роботи викладач підводить підсумки і разом з студентами робить висновки.

Ланками:

- ✓ для роботи у ланках студенти розподіляються по декілька осіб. У ланці може бути від 2 до 5 студентів;
- ✓ при комплектуванні ланок враховується успішність з предмету, ступінь мислення, комунікативні якості, здатність студента до самостійного виконання завдань;
- ✓ ланки не повинні бути постійними, бо це може привести до виникнення груп різного рівня успішності;
- ✓ у кожній ланці визначається старший - ланковий. Це студент, який добре навчається з навчальної дисципліни і виявив бажання допомогти своїм товаришам у навчанні;
- ✓ кожна ланка, одержує завдання. Успіх при виконанні завдань залежить від ретельної підготовки, уміння викладача приділити належну увагу кожній ланці;
- ✓ при відповідних перевагах роботи ланками в організації лабораторних є й недоліки. Незважаючи на те, що студенти в ланки відбираються з приблизно однаковою успішністю і швидкістю мислення знаходиться "лідер", який не консулює як працювати не допомагає останнім, а робить все сам, решта студентів допомагають йому або пасивно спостерігають.

Призначення лабораторного заняття:

- ✓ формувати професійні вміння та навички;
- ✓ вміння застосовувати знання на практиці;
- ✓ ослідження наукових гіпотез.

Вимоги до лабораторної роботи:

- ✓ раціональне обладнання робочих місць, забезпеченість необхідним обладнанням, інструментами, інструктажем, матеріалом, який необхідний для проведення робіт;
- ✓ дотримання правил техніки безпеки та охорони праці;
- ✓ систематична перевірка надійності і комплектності обладнання;
- ✓ наявність на кожному місці розроблених інструкцій, необхідної літератури, бланків звітної документації.

Якісні характеристики

- ✓ обладнання робочих місць повинні забезпечувати виконання роботи кожним студентом;
- ✓ засвоєння студентами необхідної теоретичної інформації;
- ✓ засвоєння студентами правил охорони праці і техніки безпеки, прийомів роботи з інструментами й обладнанням;
- ✓ свідомість дій студентів, розуміння ними безпосереднього зв'язку між теорією і виконуваною роботою;
- ✓ оформлення лабораторної роботи проводиться у лабораторії.

Порядок обліку та контролю:

- ✓ автоматизований контроль;
- ✓ тестовий контроль;
- ✓ непідготовлені студенти до виконання лабораторних робіт не допускаються;
- ✓ при роботі групами слід вибрати старшого (бригадира).

Методичні рекомендації до лабораторного заняття

Методичні рекомендації до лабораторного заняття повинні мати такі елементи:

- номер і тему лабораторного заняття;
- мету і завдання, які вирішуються в процесі виконання лабораторного заняття;
- за потреби коротко основні відомості з теорії або лекційних занять;

- опис лабораторної установки (об'єкта спостереження) та вимірювальної апаратури;
- порядок виконання роботи та дотримання техніки безпеки;
- порядок обробки результатів замірів (спостережень);
- порядок оформлення та захисту викопаної лабораторної о заняття, критерії оцінювання;
- контрольні питання;
- рекомендована література та інші джерела інформації щодо теми, яка розглядається;
- особливу увагу треба звернути на дотримання вимог техніки безпеки під час виконання лабораторних занять. Загальні вимоги щодо техніки безпеки повинні бути вивішені в приміщенні, де виконується лабораторне заняття, специфічні вимоги - в методичних вказівках до цієї роботи.

Проведення лабораторних і практичних занять:

- ✓ у ході лабораторних і практичних робіт студенти виконують різні практичні дії;
- ✓ основою успішного виконання практичних дій є вміння керівництво роботою з боку викладача, яке здійснюється завдяки інструктуванню студентів протягом всього заняття;
- ✓ інструктаж - це діяльність викладача, спрямована на організацію, коригування та вдосконалення навчально-практичної роботи, необхідна для засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених програмою.

Види інструктажів:

- ✓ вступний;
- ✓ поточний;
- ✓ заключний.

Вступний інструктаж

Під час проведення вступного інструктажу викладач має на меті:

- ✓ перевірити засвоєння теоретичного матеріалу з даного питання, мобілізувати опорні знання для успішного заняття;
- ✓ підготувати студентів до самостійної роботи;
- ✓ повідомити тему, мету і послідовність виконання завдання;
- ✓ ознайомити з інструктивно-технологічною картою;
- ✓ дати вказівки, як і коли користуватися обладнанням, приладами, посібниками;
- ✓ при проведенні вступного інструктажу викладач знайомить студентів з правилами техніки безпеки, пояснює, як вести записи, розрахунки, креслити графіки тощо;
- ✓ необхідно пояснити, як вести підготовку матеріалів та оформити звіт про виконану роботу;
- ✓ у цій частині заняття викладач перевіряє наявність зошитів для лабораторних і практичних занять.

Поточний інструктаж:

- ✓ ведеться в ході роботи, здійснюється під час виконання завдань студентами;
- ✓ такий інструктаж може бути індивідуальним або груповим;
- ✓ при такому інструктуванні викладачеві не слід займатися однією ланкою чи студентом і не бачити всієї групи;
- ✓ не можна перетворювати допомогу в підказування;
- ✓ якщо у студентів виникли труднощі, то викладачеві потрібно шляхом уточнюючих питань домогтися того, щоб вони вияснили причини такої ситуації і знайшли шляхи виходу з нього.

Заключний інструктаж:

- ✓ проводиться після виконання завдання всіма студентами;
- ✓ при цьому викладач аналізує роботу всієї групи, ланок і окремих студентів;
- ✓ звертає увагу на успіхи чи окремі невдачі, на відхилення в роботі від інструктивно-методичної карти тощо.

Запам'ятайте!

- ✓ усі лабораторні та практичні заняття повинні проводитися на високому науково-методичному рівні, враховуючи передовий досвід;

- ✓ викладач зобов'язаний забезпечити повне проведення всіх лабораторних і практичних занять, які передбачені програмою. Не дозволяється скорочення або заміна тем занять без відповідного розгляду цикловою комісією і дозволу керівництва навчального закладу;
- ✓ перед початком лабораторних і практичних занять викладач зобов'язаний перевірити рівень теоретичних знань з вивченого питання. До занять допускаються тільки ті студенти, які засвоїли теоретичний матеріал;
- ✓ до початку занять викладач повинен забезпечити повну готовність робочих місць відповідно до програми, розробленої ним інструктивно-методичною картою і паспортом робочого місця;
- ✓ до початку виконання студентами робіт викладач зобов'язаний ознайомити їх з правилами техніки безпеки, перевірити теоретичні знання та спеодяг;
- ✓ у ході заняття викладач зобов'язаний забезпечити якісне виконання завдань, спрямувати студентів на творчий пошук;
- ✓ обов'язково за кожне лабораторне або практичне заняття викладач повинен оцінити рівень практичних умінь студента;
- ✓ виконана робота реєструється у навчальному журналі на сторінках "Лабораторні і практичні роботи з дисципліни". Усі студенти повинні відпрацювати кожну роботу з дисципліни;
- ✓ виконання лабораторних і практичних робіт обов'язково враховується при атестації;
- ✓ у студента повинен має бути робочий зошит з виконаними лабораторними і практичними роботами.

Підготовка до лабораторних і практичних занять

На успішне проведення лабораторних і практичних занять впливають такі фактори:

- якісне складання навчально-методичної карти (плану) заняття;
- наявність для студентів інструктивно-методичної карти заняття;
- безпосереднє знання викладачем виробничої діяльності, її технологічних особливостей (якщо робота виконується в умовах виробництва).
- ✓ складання плану затемою заняття передую велика організаційно методична робота підбору матеріалу до заняття, вибору методів і прийомів діяльності викладача, погодження місця для проведення заняття;
- ✓ заздалегідь до лабораторних і практичних занять викладач готує список необхідного обладнання та матеріалів;
- ✓ лабораторну та практичну роботу згідно з переліком обладнання і карти методичного забезпечення заняття готує лаборант або викладач;
- ✓ усі матеріали і обладнання повинні бути підготовлені до початку заняття;
- ✓ виконуючи завдання, студенти не повинні залишати своїх місць, не шукати необхідного;
- ✓ до початку заняття викладач зобов'язаний перевірити не тільки наявність обладнання на робочих місцях, але й упевнитись в його справності, перевірити розрахунки, виміряти відповідні параметри, прослідкувати за процесом тощо;
- ✓ робоче місце повинне мати естетичний вигляд, бути зручним для роботи;
- ✓ на робочому місці в умовах виробництва повинні бути дотримані основні правила з техніки безпеки. Викладач повинен передбачити безумовне їх виконання студентами і уточнити специфічні вимоги до конкретної роботи, на конкретному робочому місці;
- ✓ особливо ретельно викладач повинен підходити до вирішення питань безпеки при роботі з механізмами, електричним струмом, тваринами, хімічними речовинами, отрутою, інструментами тощо;
- ✓ викладач повинен передбачити, щоб студенти зайшли на місце проведення практичного заняття тільки після дзвінка;
- ✓ при проведенні занять зі спеціальних дисциплін студенти забезпечуються спеодягом (халатами, фартухами тощо);
- ✓ після проведення заняття студенти мають прибрати робоче місце.

Урок

✓ урок - основна форма навчально-виховної роботи зі студентами, які навчаються за програмою повної загальної середньої освіти, при якому викладач проводить заняття у межах, встановлених часом, з постійною групою або групами студентів згідно з розкладом;

✓ урок може поєднувати у своїй структурі як викладення навчального матеріалу, так і поточний контроль знань та умінь;

✓ викладач, здійснюючи загальноосвітню підготовку студентів, обов'язково у робочій навчальній програмі та поурочних планах зазначає тип уроку та форму його проведення з чітким формулюванням мети;

✓ найважливішою складовою навчально-виховного процесу є дидактична мета, від якої залежить класифікація уроків.

Загальні вимоги до уроку:

✓ проведення уроку на основі сучасних наукових досягнень, передового педагогічного досвіду, закономірностей навчального процесу;

✓ проведення уроку на основі методик гуманних дидактичних концепцій;

✓ особистісна спрямованість, тобто забезпечення студентам умов для самореалізації та ефективної навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням їхніх інтересів, потреб, нахилів, здібностей та життєвих настанов;

✓ оптимальне поєднання і системна реалізація на уроці дидактичних принципів;

✓ встановлення міжпредметних зв'язків, які усвідомлюються студентами;

✓ зв'язок із раніше засвоєними знаннями, навичками, уміннями, опора на досягнутий рівень розвитку студентів;

✓ актуалізація, стимулювання й активізація розвитку всіх сфер особистості студента: мотиваційної, пізнавальної, емоційно-вольової, фізичної, моральної тощо;

✓ логічність, вмотивованість і емоційність усіх етапів навчально-пізнавальної діяльності студентів;

✓ ефективне застосування сучасних дидактичних засобів, особливо – комп'ютерних;

✓ тісний зв'язок із життям та практикою;

✓ формування практично необхідних знань, навичок, умінь, ефективної методики навчально-пізнавальної діяльності;

✓ формування мотивації навчально-пізнавальних дій, професійного становлення, потреби постійної самоосвіти;

✓ діагностика, прогнозування, проектування і планування кожного уроку.

Дидактичні вимоги:

✓ чітке формулювання теми та освітніх завдань;

✓ забезпечення єдності навчальної, розвиваючої та виховної мети;

✓ широке використання методів, прийомів і способів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та їхнього творчого розвитку;

✓ опора на загальнолюдські цінності в застосуванні принципів навчання;

✓ творчий підхід до обґрунтування методики проведення кожного уроку;

✓ забезпечення активного зворотного зв'язку, дієвого контролю і управління тощо.

Інші вимоги до уроку:

✓ *організаційні* (чіткість, раціональне використання часу, обладнання, дисципліна тощо);

✓ *управлінські* (цілеспрямованість, оперативність, конкретність, стиль управління тощо);

✓ *санітарно-гігієнічні* (температура, освітленість, працездатність, перевтома тощо);

✓ *етичні* (рішучість, вимогливість, принциповість, справедливість, тактовність тощо);

✓ *психологічні* (врахування індивідуально-психічних особливостей студентів, психічного стану студентів і викладача, настрою викладачатощо).

Типи уроків:

✓ уроки засвоєння нових знань;

✓ уроки формування умінь і навичок;

✓ урок застосування знань, умінь і навичок;

- ✓ уроки узагальнення та систематизації знань;
- ✓ урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок;
- ✓ комбінований (змішаний урок);
- ✓ нестандартні уроки.

Урок засвоєння нових знань

Передбачає сприймання їх, усвідомлення, осмислення на основі встановлення внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків, запам'ятовування, узагальнення, систематизацію, готовність до практичного застосування.

Особливості структури:

- ✓ організація студентів групи;
- ✓ перевірка домашнього завдання;
- ✓ актуалізація та корекція опорних знань;
- ✓ ознайомлення студентів із темою, цілями та завданнями уроку;
- ✓ мотивація учіння;
- ✓ сприймання та усвідомлення студентами навчального матеріалу;
- ✓ осмислення взаємозв'язків між його елементами;
- ✓ узагальнення і систематизація знань;
- ✓ підведення підсумків уроку; повідомлення та пояснення домашнього завдання.

Урок формування умінь і навичок

Такому формуванню сприяє виконання системи передбачених навчальною програмою вправ та завдань.

Структура:

- ✓ перевірка домашнього завдання;
- ✓ актуалізація і корекція опорних знань, умінь і навичок;
- ✓ ознайомлення студентів із темою, метою і завданнями уроку;
- ✓ вивчення нового матеріалу, практичне застосування нових знань посередництвом пробних вправ;
- ✓ самостійне застосування нових знань у стандартних ситуаціях на основі виконання тренувальних вправ за зразком, інструкцією чи заздалегідь підготовленою технологічною, інструктивно-методичною картою;
- ✓ перенесення здобутих знань, умінь і навичок у нестандартні ситуації і використання їх на творчому рівні (виконання завдань і вправ творчого характеру);
- ✓ підведення підсумків уроку;
- ✓ повідомлення і пояснення домашнього завдання.

Урок застосування знань, умінь і навичок

Використання засвоєних знань, умінь і навичок на практиці виступає одночасно засобом і метою навчально-виховного процесу. Як засіб навчання здобута інформація використовується на різних уроках.

Структура:

- ✓ перевірка домашнього завдання;
- ✓ актуалізація і корекція опорних знань, умінь і навичок;
- ✓ повідомлення теми, цілей та завдань уроку;
- ✓ осмислення змісту та технології виконання системи необхідних навчальних дій;
- ✓ самостійне виконання поставлених завдань під контролем викладача;
- ✓ звіт студентів про роботу;
- ✓ обґрунтування викладачем її результатів та проведення відповідної корекції;
- ✓ повідомлення та пояснення домашнього завдання.

Урок узагальнення та систематизації знань

Переслідує мету встановлення як внутрішніх зв'язків засвоєної системи знань, так і зовнішніх, міжсистемних зв'язків на основі попередньо вивченого. Уроки цього типу передбачають в основному індуктивний підхід: від окремого до загального.

Структура:

- ✓ ознайомлення студентів з темою, цілями та завданнями уроку;
- ✓ мотивація учіння;

- ✓ відтворення здобутих знань;
- ✓ узагальнення та систематизація їх із встановленням внутрішньо-системних та зовнішньо системних зв'язків;
- ✓ підведення підсумків уроку;
- ✓ повідомлення та пояснення домашнього завдання.

Урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок

Передбачає перевірку і корекцію здобутих знань, умінь і навичок на різних рівнях їхнього засвоєння: репродуктивному, продуктивному або реконструктивному, творчому.

Структура:

- ✓ повідомлення теми, цілей і завдань уроку;
- ✓ мотивація учіння;
- ✓ перевірка засвоєння студентами знань на репродуктивному рівні;
- ✓ перевірка здатності студентів установлювати внутрішньо системні та зовнішньо системні зв'язки;
- ✓ застосування здобутих знань, навичок на практиці у стандартних та змінених умовах;
- ✓ перевірка, аналіз, корекція та оцінка виконаних робіт;
- ✓ підведення підсумків уроку;
- ✓ повідомлення та пояснення домашнього завдання.

Комбінований (змішаний) урок

1. На таких уроках застосовуються різні комбінації структурних елементів різних типів уроків.

2. Такі уроки проводяться наприкінці вивчення теми, розділу й виконують цілу низку функцій: *контролюючу, навчальну, виховну, діагностуючу* тощо.

3. Можуть бути організовані досить різноманітно (у вигляді ігор-змагань, аукціонів, огляду знань тощо), мають широкі можливості для поєднання індивідуальної і групової роботи.

Структура:

- ✓ повідомлення теми, цілей і завдань уроку;
- ✓ мотивація учіння студентів;
- ✓ перевірка, оцінка та корекція засвоєних попередньо знань, умінь та навичок;
- ✓ актуалізація та корекція опорних знань студентів;
- ✓ сприймання, осмислення, узагальнення та систематизація нових знань;
- ✓ закріплення їх як на репродуктивному, так і на продуктивному рівнях;
- ✓ корекція їх у випадку потреби;
- ✓ підведення підсумків уроку;
- ✓ повідомлення та пояснення домашнього завдання.

Структурні варіанти розглянутих типів уроків умовні й піддаються зміні залежно від творчої уяви викладача, від особливостей поставлених ним цілей та завдань.

Нестандартні уроки

Нестандартні уроки відрізняються специфічним змістовим наповненням та нестандартною структурою, які дозволяють наближати процес навчально-пізнавальної діяльності до життя.

У навчальному процесі в технікумі під час загальноосвітньої підготовки студентів можна використовувати такі нестандартні види уроків:

1. Уроки ділової та рольової гри: уроки-суди, уроки прес-конференції, уроки-слідства, уроки захисту проектів тощо.

2. Театралізовані уроки: уроки-драми, уроки-спектаклі, уроки-концерти, уроки-казки, уроки-фесрії, уроки-етюди тощо.

3. Уроки-змагання: уроки КВК, уроки «Що? Де? Коли?», уроки-вікторини, уроки-конкурси, уроки-турніри, уроки «мозкової атаки» та ін.

4. Уроки широкомасштабного огляду знань: уроки-панорами, уроки-подорожі і т. д.

5. Уроки творчого пошуку: уроки-розвідки, уроки лабораторного дослідження, уроки «Еврика», уроки-експедиції тощо.

6. Уроки комунікативної спрямованості: уроки-диспути, уроки-усні журнали, уроки-діалоги, уроки філософських роздумів, уроки філософії серця, уроки-мрії й т. д.

7. **Уроки-звіти:** уроки захисту індивідуальних творчих робіт, уроки-заліки, уроки-демонстрації, уроки експертної оцінки.

8. **Уроки, які наслідують форми занять вищої ланки освіти:** уроки-лекції, уроки-семінари, уроки-конференції.

9. **Інтегровані уроки** – поглиблене вивчення теми за рахунок використання пізнавальних засобів різних навчальних дисциплін.

Заняття-екскурсії (заняття на виробництві)

✓ це специфічне навчально-виховне заняття, перенесене відповідно до певної освітньої або виховної мети на підприємство, в установу, організацію, в магазин, заклад харчування, туристичну фірму, готель, музей, банк, казначейство, будинок-інтернат тощо;

✓ як і будь-яке заняття, екскурсія передбачає особливу організацію взаємодії викладача і студента;

✓ на екскурсії поряд із спостереженнями студентів використовуються розповідь, бесіда, демонстрація та інші методи;

✓ освітньо-виховне значення занять-екскурсій полягає в тому, що вони служать накопиченню наочних уявлень та життєвих фактів, збагачення чуттєвого досвіду студентів;

✓ допомагають встановленню зв'язку теорії з практикою, з життям;

✓ сприяють вирішенню завдань естетичного виховання, розвитку почуття любові майбутньої професії, до рідного краю.

Індивідуальне заняття:

✓ проводиться з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей студентів;

✓ індивідуальні навчальні заняття організуються за окремим графіком з урахуванням індивідуального навчального плану студента і можуть охоплювати частину або повний обсяг занять однієї чи декількох навчальних дисциплін, а в окремих випадках повний обсяг навчальних занять для одержання освітнього кваліфікаційного рівня;

✓ види індивідуальних занять, їх обсяг, форми і методи проведення, форми та методи поточного контролю, підсумкового контролю (крім державної атестації) визначаються індивідуальним планом студента;

✓ індивідуальний навчальний план студента складається на підставі робочого навчального плану і включає всі нормативні навчальні дисципліни та частину вибіркового навчальних дисциплін, вибраних студентом;

✓ індивідуальний навчальний план складається на кожний навчальний рік і затверджується в порядку, встановленому вищим навчальним закладом;

✓ вибіркові навчальні дисципліни, введені вищим навчальним закладом за освітньо-професійною програмою і включені до індивідуального плану студента, є обов'язковими для вивчення;

✓ за виконання індивідуального навчального плану відповідає студент;

✓ за відповідність фахової підготовки студента відповідає керівник навчального структурного підрозділу.

Призначення індивідуального заняття:

✓ проводиться з окремими студентами;

✓ підвищення рівня підготовки студентів;

✓ розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Вимоги до індивідуального заняття:

✓ наявність індивідуального плану студента;

✓ узгодження індивідуального плану з навчальним планом;

✓ термін для роботи за індивідуальним планом;

✓ кількість дисциплін, обсяг;

✓ форми і методи поточного та підсумкового контролю.

Якісні характеристики:

✓ розробка індивідуального плану;

✓ затвердження плану головою циклової комісії та заступником директора з навчальної роботи;

- ✓ форми і методи роботи вибирає студент;
- ✓ форми і методи контролю визначає заввідділенням.

Консультації:

✓ консультація - форма навчального заняття, при якій студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування;

✓ консультація може бути індивідуальною або груповою, залежно від того чи викладач консультує студентів з питань, пов'язаних із виконанням індивідуальних завдань чи з теоретичних питань навчальної дисципліни;

✓ обсяг часу, відведений викладачу для проведення консультацій з конкретної дисципліни, визначається навчальним планом.

Види консультацій:

- ✓ групові - (екзаменаційні) передбачають роботу для групи студентів;
- ✓ індивідуальні - передбачають роботу з окремими студентами.

Методи:

- ✓ лекція;
- ✓ розв'язування вправ;
- ✓ виконання графічних робіт;
- ✓ робота з підручником.

Призначення консультаційних занять:

- ✓ поглибити знання студентів з дисципліни, що вивчається;
- ✓ дати відповіді студентам на незрозумілі питання;
- ✓ дати відповіді на застосування теоретичних положень до розв'язання практичних вправ.

Вимоги до консультаційних занять:

- ✓ викладач зобов'язаний дати пояснення на запитання студента;
- ✓ консультація проводиться в закріпленій аудиторії;
- ✓ консультація проводиться після занять, у дні і години, передбачені графіком;
- ✓ консультація проводиться з теоретичних і практичних занять.

Якісні характеристики:

- ✓ високий науковий рівень;
- ✓ високий організаційний рівень;
- ✓ якість засвоєння студентами матеріалу;
- ✓ невеликі затрати часу.